

Лапиніна О. Л.,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ ГАСТРОНОМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті йдеться про національно-культурні особливості фразеологічних одиниць із гастрономічним компонентом.

Ключові слова: фразеологічні одиниці із гастрономічним компонентом, національно-культурні особливості.

В статье рассматриваются национально-культурные особенности фразеологических единиц с гастрономическим компонентом.

Ключевые слова: фразеологические единицы с гастрономическим компонентом, национально-культурные особенности.

The article deals with national cultural peculiarities of the phraseological units with a gastronomic component.

Key words: phraseological units with a gastronomic component, national cultural peculiarities.

Свідомість кожної людини містить найрізноманітніші знання та уявлення про навколишню дійсність, які властиві кожній національній культурі. Образ світу у свідомості людини складається з великої кількості понять та пов'язаних з ними асоціацій. Без оволодіння такого роду знаннями було б неможливим існування повного розуміння як усередині однієї культури, так і між різними культурами. Взаємозалежність мови і культури обумовлює появу національно-культурного компонента в значенні слова. Важливо відмітити, що фразеологізми є національно-специфічними одиницями мови, які передають з покоління в покоління культурний потенціал народу. У них проявляються особливості національної мови і таким чином виражаються дух та своєрідність нації або всього народу. Національно-культурна своєрідність фразеологічних одиниць (ФО) є предметом дослідження багатьох сучасних дослідників. Вивченню даної проблематики приділяли увагу такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Ч.Фріз, Н.Г.Комлев, В.Г.Костомаров, Д.Г.Мальцев, А.В.Кунін, Н.М.Кирилова, В.М.Телія, А.Вежбицька, Ю.С.Степнов та інші, які переконливо свідчать про необхідність та актуальність дослідження ФО з точки зору їх національно-культурної значимості. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю в науці єдиної думки щодо місця та значення національно-культурного компонента в структурі фразеологічного значення, а зокрема, відсутністю лінгвокультурологічного аналізу фразеологічних одиниць із гастрономічним компонентом (ФОГК) у сучасній німецькій мові, як одних із яскравих вербальних засобів вираження національно-культурної картини світу. Метою статті є дослідження та розкриття національно-культурної специфіки ФОГК у сучасній німецькій мові.

В основі лінгвокультури окрім універсальних рис знаходяться національно-специфічні особливості, обумовлені відмінністю соціальних культур, які відображають особливості менталітету і системи цінностей різних національних спільнот [2, с.213]. Унікальність образів, асоціацій, реалій лише певної лінгвокультури, специфічної лексики, існування ФО, що не мають жодних близьких відповідників у інших мовах, свідчить про національно-культурну своєрідність фразеологічного фонду мови.

ФО з яскраво вираженою національно-культурною семантикою є невід'ємною частиною і одним з засобів формування мовної картини світу для певного етносу – носія мови. Мовна картина світу формується засобами природної мови як певного типу семіотичних систем; це сукупність уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, зафіксованих у мовних одиницях [2, с.215]. Невипадково В.А.Маслова відмітила, що ФО завжди непрямі відображають переконання народу, суспільний устрій, ідеологію своєї епохи: "... як ранкове світло відображається в краплі води " [5, с.43].

В.М.Телія розробила теорію про різні типи ФО, які по-різному відображають культуру того чи іншого народу [7, с.46]. Є.І. Мазітова пропонує класифікацію ФО з національно-культурним компонентом, основою якої є подібність лексичних та граматичних форм або їх відмінність [3, с.73]: 1. міжкультурні – це ФО із загальними еквівалентними назвами, які за типом міжмовних відношень є тотожними в порівнюваних мовах і легко засвоюються: *ein hartes Brot* – важкий хліб (здобутий важкою працею); *der Mensch lebt nicht vom Brot allein* – не хлібом єдиним живе людина. 2. ФО, які містять власні національно-культурні компоненти – тобто ті, для засвоєння яких необхідні лінгвокраїнознавчі знання, в іншому випадку при комунікації можуть виникнути труднощі. Ці ФО не вступають в міжмовні відношення і можуть містити загальні еквівалентні та без еквівалентні, двосторонні та індивідуальні назви. До них належать: ФО, які відображають традиції та звичаї: *ohne Brot ist schlimm gastieren* – красна ріка берегами, а обід пирогами; *es geht um die Wurst* – настав вирішальний момент; ФО, які відображають реалії та історичні факти: *über großes Wasser fahren* – вирушити в заморські країни; ФО, пов'язані з іменами відомих людей: *in Abrahams Wurstkessel schwimmen* – ще не народитися на світ; 3. ФО змішаного типу, до яких належать: ФО з повним співпаданням змісту та синтаксичної організації при неповній тотожності компонентів: *es ist kein Honigschlecken* – це не кутя з медом; *wessen Brot ich esse, dessen Lied ich singe* – на чиему возі сидіти, того воля волити; *fluchen wie ein Bierkutscher* – лаятися як візник; ФО, які мають лексичну варіантність або структурну синонімію: *Wer den Brei gekocht hat, der esse ihn auch* – хто кашу заварив, той і мусить їсти; *es ist zu spät, den Wein zu sparen, wenn die Tonne leer ist* – пізно берегти вино, коли бочка порожня.

Наскільки тісно пов'язані між собою мова та культура країни в найширшому значенні слова, можна переконатися, якщо спробувати уявити життя жителів міста, селян та інших прошарків населення, починаючи ще з попередніх століть. Часто матеріальна основа, так званий матеріальний фон існував століття тому, а образне вираження, яке і сьогодні живе в мові, нагадує про ці явища, факти з життя народу-носія мови. Національно-культурна специфіка ФО полягає в тому, що вони містять комплекс уявлень носіїв мови про той або інший еталон, стереотип, концепт в періоди становлення національної культури.

Національна кухня і гастрономія постійно еволюціонують відповідно до розвитку сільського господарства і ринку, що знаходить своє відображення в лексичі і фразеології мови, які відображають певним чином особливості національного менталітету і зміни, що відбуваються в ньому. Колективна пам'ять і національна фразеологія вбирають в себе та зберігають соціокультурні поняття та асоціації, які пов'язані з назвами продуктів і блюд національної кухні, що формувалися впродовж століть. Ряд феноменів харчування німецької гастрономічної системи має явну національну специфіку, що проявляється в гастрономічних пристрастях німців: в центрі німецькомовної гастрономії знаходяться назви м'яса, ковбасних виробів (*Wurst, Würstchen, Bockwurst*), картоплі (*Kartoffel*) та пива (*Bier*), типово німецьких продуктів, які відображають етнічну, лінгвосоціотичну та комунікативну специфіку. Найвідоміші блюда німецької кухні номіновані такими національно-специфічними лексичними одиницями, як айнтопф (*Eintopf*), хакепетер (*Hackepeter*), "льодяна нога" (*Eisbein*) [1, с.8].

У Німеччині з їжі ніколи не робили культу. Німецька кухня рясніє простими і ситними стравами, незважаючи на те, що тут завжди любили смачно поїсти. Особливих кулінарних шедеврів в німецькій кухні немає. Ковбаси, сардельки і сосиски-основа німецької кухні. Сосиски з тушкованою квашеною капустою-найвідоміше блюдо німецької кухні. На сьогоднішній день німецькі кулінари створили більше 1500 видів різних ковбасок і сосисок зі свинини та яловичини. Тому спостерігаємо в німецькій мові багато фразеологізмів із іменником *Wurst* (ковбаса): *es ist jemandem alles Wurst* – все байдуже; *es ist Wurst wie Schale*- хоч круть-верь, хоч верть-круть; *jemand will immer eine besondere Wurst gebraten haben* – претендувати на особливу увагу до себе; *aus jemandem Wurst machen* – жорстоко побити когось; *die Wurst nach der Speckseite werfen* – пожертвувати малим заради великого; *es geht um die Wurst* – йдеться про важливу справу; *ein armes Würstchen* – бідолаха.

Дуже важливе значення в німецькій кухні має хліб. На сьогодні в Німеччині існує понад 300 сортів хліба. У німецькому місті Ульм навіть працює офіційний хлібний музей. Усі, хто бував в Німеччині, напевно спробували кекс "Stollen" та знаменитий "Шварцвальдський пиріг", а також різні смачні пряники. При цьому варто враховувати, що в понятті "*Brot*"(хліб) німці вкладають ширший сенс, ніж ми. Під цією назвою в Німеччині мають на увазі різноманітну випічку, тістечка та печиво: *jemandem das Brot vom Munde stehlen* – позбавляти когось шматка хліба; *sein Brot mit Tränen essen* – ледве зводити кінці з кінцями; *jemand isst das tägliche Brot* -хтось у когось частий гість; *wissen, auf welcher Seite das Brot gebuttert ist* – бути бувалою людиною; *ums Brot bringen* – позбавити засобів існування.

Пальму першості з напоїв Німеччина раз і назавжди віддала пиву. Пристрасть до пива та уміння чудово готувати його – характерна риса німців і цим вони відрізнялися вже із найдавніших часів. Це надає ФО, до складу яких входить іменник *Bier*, певну національну своєрідність, і цим пояснюється значна кількість ФО з компонентом *Bier*: *jemand holt Bier* -хтось кудись запропастився; *dickes Bier mit jemandem machen* – мати справу з кимось, приятелювати; *wie saures Bier ausbieten* – намагатися позбутися когось; *wie sauer Bier aussehen* – мати кислий вигляд; *das ist mein Bier* – це моя справа; *etwas mit einem wahren Biereifer tun* – робити щось занадто ретельно.

До групи ФОГК належать також стійкі словосполучення, які містять у своєму складі назви дуже популярних в країні напоїв або хлібобулочних виробів: *Bauernseufzer* – так називає франкська народна мудрість копчену смажену ковбасу. Одна із версій пояснює її назву тим, що ця ковбаса така ж довга, як і зітхання селянина через погану погоду; *Blaue Zipfel* – це традиційна страва франкської кухні – сира ковбаса вариться в бульйоні, до складу якого входить цибуля, оцет, червоне вино, сіль, цукор та приправи, при цьому ковбаса набуває легкого блакитного відтінку, що й пояснює її назву; *Halver Hahn* – житня булочка із сиром, одна із версій трактує походження такої назви тим, що в часи війни сир був дешевим, а хліб дорогим, тому часто запитували: "Kann ich och ne halve han?" – "Чи можна половинку?"; *Arme Ritter* – грінки (вимочені в молоці і підсмажені скибочки білого хліба); *Berliner Weiße* – світле берлінське пиво (улюблений напій берлінців): у 1741 році гугеноти, які жили в Берліні, заснували виробництво світлого пива, яке дістало назву "Північне шампанське"(Champagner du Nord), згодом воно стало називатися Berliner Weiße [4, с.72]; *Berliner Weiße mit Schuß* – світле берлінське пиво з додаванням малинового сиропу; *eine kühle Blonde* – так називають у Берліні жартома бокал світлого пива; *kalte Ente* – крушон; *großer Hans* – пудинг; *kalter Kuß* – ескімо; *falscher Hase* – рулет, "фальшивий заць" (печеня з рубленого м'яса у формі довгого округлого шматка, що нагадує тушку зайця).

Отже, поза сумнівом, що життєвий устрій будь-якої нації відбивається в її кухні. Природні, соціальні і економічні умови життя кожної нації також впливають на те, чим харчуються люди. Серед ФОГК можна умовно виділити 2 підгрупи: 1. ФО, які у своєму складі мають назву якого-небудь продукту харчування і означають їжу, певну її якість; 2. ФО, які також містять назву якогось продукту харчування, але не означають нічого, пов'язаного з гастрономією та їжею; значення ФО опирається на поняття, які відображають ті або інші якості продукту, ці ФО використовуються метафорично, часто позначаючи щось пов'язане з людиною.

Таким чином, вивчення фразеології в національному аспекті є нелегким, але воно необхідне, оскільки ФО з національно-культурною семантикою мають велике комунікативним значенням і можуть дати тому, хто вивчає мову, багато відомостей про носіїв цієї мови, про їх історію, культуру, традиції, повір'я та звичаї. А це сприяє безпроблемній комунікації та ефективному співробітництву з представниками країни, мова якої

вивчається. Ось чому знання фразеології в національно-культурному аспекті має велике значення. Подальші дослідження можуть бути пов'язані із вивченням засобів перекладу ФОГК зі збереженням їх національно-культурного компонента.

Література:

1. Головницкая Н. П. Лингвокультурные характеристики неметкого гастрономического дискурса: автореф. дис. на соискание уч.степени канд. филол. наук : 10.02.04 "Германские языки" / Н. П. Головницкая. – Волгоград, 2007. – 26 с.
2. Калашник С. А. Структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць із національно-культурним компонентом у німецькій та французькій мовах // С. А. Калашник, О. С. Пінковська, А. В. Ришкова // Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство: Міжвуз.зб.наук.ст. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – Вип. III. – С. 209-216.
3. Мазитова Е. И. Национально-культурные особенности фразеологизмов лексико-фразеологического поля "Физическое состояние человека" / Е. И. Мазитова // Сб.науч.трудов регион.заочн.научно-практ.конф. молодых ученых Моск.обл. ["Актуальные вопросы научно –педаг.деятельности"], (Москва, 27-30 апреля 2012 г.) / Москов.гос.областн.ун-т, 2012. – 235 с.
4. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы / Д.Г. Мальцева. – М. : Высшая школа, 1991. – 176 с.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – М.: Изд. центр "Академия", 2001. – 208 с.
6. Німецько-український фразеологічний словник [уклали В.І.Гавриць, О.П. Пророченко]. – К. : Радян. школа, 1981. – Том 1. – 416 с.; Том 2. – 382 с.
7. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Школа "Языки русской культуры", 1996. – 288 с.
8. Duden. Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik / Hrsg. und bearb. von G. Drosdowski und W. Scholze-Stubenrecht. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Duden Verlag, 1992. – Bd. 11. – 846 S.